

Türkiyat Mecmuası Journal of Turkology

Araştırma Notu | Research Note

🔓 Açık Erişim | Open Access

Bir Yüzyılın İzinde: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

In the Footsteps of a Century: Istanbul University Research Institute of Turkology

Ayşe Zişan Furat¹

¹ İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Avrasya Siyasi, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Giriş

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yüz yılı aşan geçmişiyle Türkiye Türkolojisi geleneğinin oluşmasında belirleyici bir rol üstlenmiş; Türkiye'nin akademik ve entelektüel hayatını şekillendiren başlıca kurumlardan bir tanesi olmuştur. Kurumsal kimliği ve bilimsel birikimiyle ise İstanbul Üniversitesi'nin köklü ilmi geleneği içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. 1924 yılında Ord. Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün öncülüğünde Darülfünun bünyesinde kurulan Türkiyat Enstitüsü, Cumhuriyet döneminin üniversite yapılanması içerisinde bir araştırma enstitüsü formatında yer alan ilk millî kurumudur. Kurulduğundan itibaren Türkoloji alanında araştırmalar yürüten dünyanın saygın kurumları arasında yer alan Enstitü, ilerleyen yıllarda birçok ülkede oluşturulan Türkoloji ve Türk Dünyası araştırma merkezlerine örnek teşkil etmiştir.

Türkoloji sahasının günümüzde geçirdiği dönüşüm, yeni araştırma konularının ortaya çıkmasıyla sınırlı kalmayıp sosyal ve beşerî bilimlerdeki metodolojik değişimler günümüzde sahayı klasik filolojik çerçevenin ötesine taşımaktadır. Böylece Türkoloji hem tarihî metinlerin çözümüne dayalı geleneksel araştırma zeminini korurken toplumsal yapıların, kültürel mirasın ve kimlik inşalarının anlaşılmasına yönelik yeni yaklaşım ve sorun alanlarına yönelmektedir. Günümüzde kat edilen gelişmeler, alanda faaliyet gösteren kurumların vizyonlarını yeniden tanımlamalarını zorunlu kılarken bu vizyonun sahayı inşa eden köklü bilimsel gelenekle bağını koparmadan şekillenmesi akademik sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü kuruluşundan bu yana öncülük ettiği akademik yayınlar, yürüttüğü akademik faaliyetler ve araştırma odaklı yaklaşımıyla bilim dünyasında kalıcı izler bırakmış;

“ Atıf | Citation: Furat, Ayşe Zişan. "In the Footsteps of a Century: Istanbul University Research Institute of Turkology". *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology*, 35, Özel Sayı (2025): 377-390. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1842995>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Furat, A. Z.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Ayşe Zişan Furat zisanfurat@istanbul.edu.tr

Türkoloji sahasında dünyanın sayılı kütüphanelerinden olan ihtisas kütüphanesi sayesinde araştırmacılar için vazgeçilmez bir başvuru merkezi hâline gelmiştir. Enstitü bugün de çok disiplinli Türkoloji perspektifini sürdürmekte; köklü bilimsel mirasını koruyarak alanın değişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir vizyonla eğitim, araştırma ve toplumsal katkı eksenlerinde yenilikçi adımlar atmayı sürdürmektedir. Bu makalede, Enstitünün kuruluş süreci, erken dönem faaliyetleri, kurumsal dönüşümü, süreli yayıncılık ve kütüphane çalışmaları, öncü isimlerin mirası ve günümüzdeki akademik yapılanması ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1. Kısa Tarihçe: Kuruluş ve Kurumsallaşma

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün temelleri, II. Meşrutiyet döneminde atılmıştır. Enstitünün kuruluş sürecinde etkili olan isim, genç yaşta dönemin bilim dünyasında ses getiren çalışmalara imza atan Köprülüzade Mehmed Fuad Bey'dir (d.1890-ö.1966). Fuad Bey'in Darülfünun'a intisabı Ziya Gökalp'in (ö. 1924) desteğiyle 20 Kasım 1913'te Edebiyat Fakültesi'ne Türk Edebiyatı Tarihi muallimi olarak atanmasıyla gerçekleşmiştir.¹ Kısa süre içerisinde Türk tarihi, kültürü, dili ve edebiyatı üzerine müstakil bir araştırma kurumu kurma fikrini geliştirmeye başlayan Fuad Bey, 23 Mart 1915'te kurulan Âsâr-ı İslâmiyye ve Milliyye Tetkik Encümeni'nin sekreterliğine getirilmiştir. Dönemin arşiv belgelerinden söz konusu Encümenin isminin ilk olarak Türkiyat Encümeni olarak planlandığı, ancak Sadrazam Said Halim Paşa'nın itirazı üzerine değiştiği anlaşılmaktadır.² Encümen Türk medeniyeti ve İslâmî ilimler üzerine araştırmalar yapmak amaçlı olarak kurulmuş; yayın organı olan Millî Tettebbûlar Mecmuası aracılığıyla Türkoloji sahasına önemli katkılarda bulunmuştur. 1915 yılında beş sayı çıkan dergide Fuad Bey'in "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe", "Türk Edebiyatının Menşei" ve "Selçukîler Zamanında Anadolu'da Türk Medeniyeti" isimli makaleleri ile 1918 yılında yayınlamış olduğu Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar isimli eseri Türkoloji çevrelerinde uluslararası görünürlük kazandırmıştır.

Cumhuriyet'in ilanının akabinde Türk kültür ve medeniyetini akademik düzlemde ele alacak kurumların oluşturulması gündeme alınmıştır. Uzun yıllar Enstitünün müdürlüğünü yapmış Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya'nın bildirdiğine göre,³ Cumhuriyet'in ilanından sadece birkaç gün sonra Gazi Mustafa Kemal, Fuad Köprülü'yü davet ederek "Fuat Bey cumhuriyeti kurduk. Artık cumhuriyeti ve devletimizi ilmî temeller üzerinde yükseltmek zamanı gelmiştir. Lütfen İstanbul Darülfünûnu bünyesinde Türkiyat Enstitüsü'nü kurunuz." sözleriyle Türkiyat Enstitüsünün kurulmasına yönelik direktiflerini vermiştir. 1923'ten itibaren Darülfünûn Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi toplantılarda Türkiyat Enstitüsünün açılmasına yönelik değerlendirmelerde bulunmuş;⁴ bir hazırlık evresinin sonunda hazırlanan sekiz maddelik Türkiyat Enstitüsü Talimatnamesi, 12 Kasım 1924'te Gazi Mustafa Kemal'in başkanlığındaki Bakanlar Kurulu'nun 1111 sayılı kararıyla onaylanmıştır.⁵

¹Altay Köymen, "Prof. Mehmet Fuad Köprülü -2-," *Millî Kültür* 2, 12 (1981): 13.

²Mustafa Oral, "Türkiyat Encümeni," *Türk Dünyası Ansiklopedisi*, Kültür, 2/12 (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 30 Aralık 2024), https://turkdunyasi.ansiklopedisi.gov.tr/detay/1666/T%C3%BCrkiyat_Enc%C3%BCmeni.

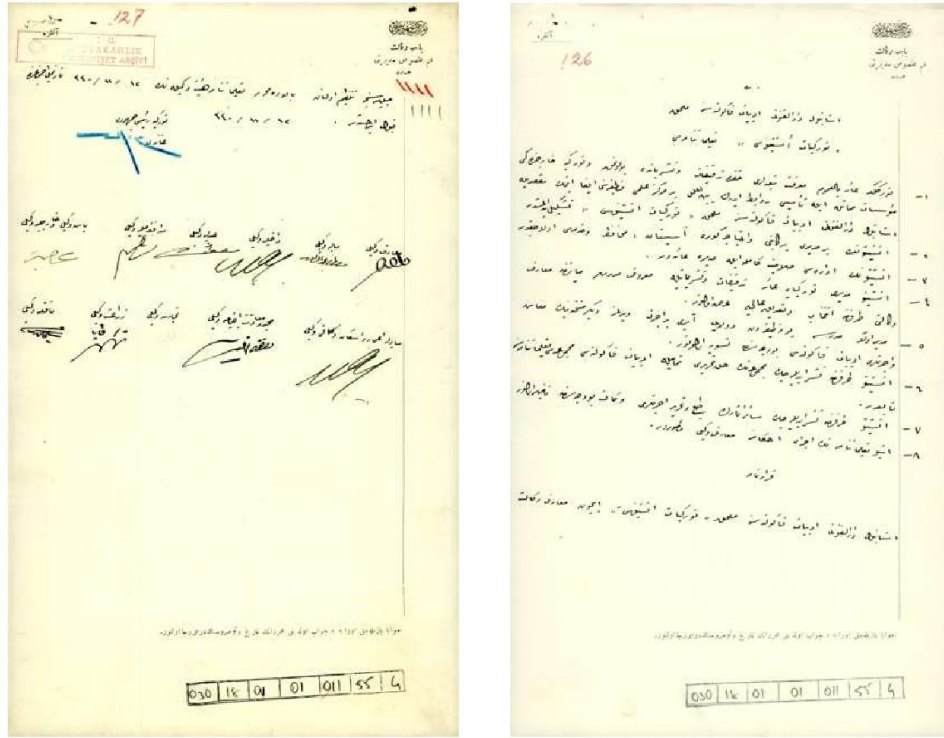
³Osman Fikri Sertkaya, "Atatürk ve Türk Dili," *Türk Dili Dergisi*, 599 (2001): 549.

⁴Mustafa Oral, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Romantik Tarihçilik: 1908-1928*, genişletilmiş 2. bs. (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2014), 282-90.

⁵Başkanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30-18-1-1/11-55-4, 12 Kasım 1340.

Figür 1

12.11.1924 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ve Türkiyat Enstitüsü Talimatnamesi

Kaynak: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], 30-18-1-1/11-55-4, 12 Kasım 1340.

Talimatnameye göre Enstitü'nün temel amaçları; *“Türklüğe ait bil'umum ma'rifet şubeleri hakkında tedkikat ve neşriyatta bulunmak ve Türkiye hâricindeki müessesât-ı mümâsile ile te'sis-i revâbıt edinerek beynelmilel bir merkez-i ilmî vazifesini îfâ etmek”* olarak belirlenmiştir. Talimatnamede özellikle Türklükle ilgili tüm bilgi alanlarında araştırma ve yayın yapmak, ayrıca Türkiye dışındaki benzer kurumlarla ilişkiler kurarak uluslararası bir ilmî merkez işlevi üstlenmek vurgusu, Enstitü'nün vizyonunun daha kuruluş aşamasında net bir biçimde çizildiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçülük fikrinin bilimsel bir zemine oturtulmasına yönelik entelektüel çabaların önemli bir yansımasıdır. Nitekim Enstitü, Cumhuriyet'in devlet kültür politikalarının oluşmasında ve desteklenmesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur.⁶

⁶ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun: Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı* (İstanbul: IRCICA Yayınları, 2010), 591.

Figür 2*Enstitünün 1924 Yılında Tasarlanan Amblemi*

Enstitü'nün kurumsal kimliğini simgeleyen önemli bir unsur da amblemidir. Yine Sertkaya'nın aktardığına göre⁷ Mustafa Kemal Paşa Enstitünün amblemine ilişkin Fuad Bey'e "Fuat Bey! Karlı Tanrı dağlarının önünde elinde meş'ale tutan bir bozkurt olsun, bu meş'ale genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilminin ifadesi olsun. Ergenekon'dan çıkmamızda kılavuz olan Bozkurt Türklüğün Anadolu topraklarındaki yeni devletin kuruluşunu ifade etsin" cevabını vermiştir. Bu ifadelerden enstitünün Cumhuriyet'in ideallerinin ve Türk milletinin tarihsel hafızasını temsil eden ve dönemde Anadolu Türklüğüne yönelik bilimsel temelleri oluşturacak bir kurum olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır. Amblem, kuruluşundan günümüze Enstitü'nün tüm yayınlarında ve kurumsal kimliğinde kullanılmaya devam etmektedir.

2. Enstitünün Erken Dönem Faaliyetleri

1924'te resmen kurulan Türkiyat Enstitüsünün ilk iki yılı kurumsal yapılanmasını tamamlama gayretiyle geçmiştir. Bu dönemde Edebiyat Fakültesi Reisi de olan Fuad Bey'in Enstitü'nün faaliyet programının hayata geçirilmesine yönelik olarak Maarif Vekâleti'ne hitaben yazdığı dilekçelerden bu süreci takip etmek mümkündür.⁸ 1926 yılına gelindiğinde ise Enstitüye bütçe tahsis edilmesiyle birlikte sistemli bir çalışma temposuna girilmiştir. Dönemin Talebe Rehberi Enstitüyü şu şekilde tanıtmaktadır:⁹

"Türkiyat Enstitüsü

Heyet-i Vekilece tanzim edilerek tasdik-i âli'ye iktiran eden 12 Kânûn-ı evvel 340 tarihli talimatname ile teessüs eden Türkiyat Enstitüsü, Türkiyat sahasında yeni tetkikat ve neşriyatta bulunmak, memleket haricindeki sâir memasil müesseselerle münasebata girişerek beynelmîl bir merkez-i ilmî vazifesini ifâ etmekle mükelleftir.

Enstitü senede iki defa neşr ettiği "Türkiyat Mecmuası" ile sâir gayr-i mevkut muhtelif neşriyat silsilelerinden maada, (Türkiyat)a dair on bin ciltlik büyük bir kütüphane ihzar etmiştir. Bu sahalara ait yeni ve

⁷Sertkaya, "Atatürk ve Türk Dili", 549.

⁸Örn. BCA 180-9-0-0/4-24-2", 12 Şubat 1925; C.A. 180-9-0-0/4-24-3, 30 Mart 1925.

⁹İstanbul Darülfünunu, *İstanbul Dârülfünunu Talebe Rehberi: 1926-1927 Sene-i Dersiyesi* (İstanbul: Yeni Matbaa, 1926), 146.

eski her türlü neşriyatın celb ve cem'i için çalışılmaktadır. Enstitü müdüriyeti dahil ve hariçten vaki olacak her türlü ilmi müracaatları ve yardımları kemal-i memnuniyetle kabul eder. Enstitü, kendi gayesine hâdim olmak üzere ayrıca umumi dersler ve konferanslar da ihzar etmektedir.

Enstitü, müdür Köprülüzâde Fuad Bey tarafından idare edilmektedir."

Enstitü müdürü Fuad Bey'in vizyonu ile şekillenen bu ilk dönem, kurumun hem akademik kadrosunu hem de çalışma kültürünü belirleyen bir zemin oluşturmuştur. Ahmet Caferoğlu'nun hatıralarında "arı kovarı"¹⁰ olarak tanımladığı bu çalışma ortamında her pazartesi yapılan seminer tarzı toplantılarda yeni yayınlar tartışılmakta, dünyada Türkoloji alanında meydana gelen gelişmeler yakından takip edilmekte ve genç araştırmacılar bilimsel hayata kazandırılmaktadır.

Bu dönemde Enstitünün en önemli hedeflerinden biri Enstitünün talimatnamesindeki belirtilen hususlar doğrultusunda Türklükle ilgili her bilgi sahasında temel kaynakların oluşturulması olmuştur. Bu doğrultuda, Enstitünün ilk yıllarından itibaren bir dizi öncü monografi yayımlanmıştır. Bunlar arasında V. V. Barthold'un Enstitüde verdiği dersleri yayınladığı *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*'i,¹¹ Kilisli Rıfat'ın *Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı: Maniler*'i,¹² H. A. Gibbons'un *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*,¹³ F. W. Hasluck'un *Bektaşilik Tetkikleri*¹⁴, Köprülüzade Mehmed Fuad'ın *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Dîvân-ı Türkî-i Basit*'i¹⁵, ardından *Erzurumlu Emrah*¹⁶ ve *Gevheri*¹⁷ gibi eserler öne çıkmaktadır. Ayrıca, Ahmed Caferoğlu'nun Ebû Hayyân'ın *Kitâb al-idrâk li-lisân al-Atrâk*'i neşri¹⁸ ve *Uygur Sözlüğü*¹⁹ gibi çalışmalar uluslararası Türkoloji çalışmaları arasında yankı uyandırmıştır.

Enstitü, Fuad Bey'in akademik titizliği ve geniş uluslararası ağlar kurma yeteneği sayesinde, dönemin önde gelen bilim insanlarını bir araya getiren önemli bilimsel faaliyetler yürütmüş; bu sayede kısa sürede dünya çapında tanınan bir merkez hâline gelmiştir. Bu isimlerin gerek Enstitü'nün yayımladığı monografilerde yer alan eserleri gerekse *Türkiyat Mecmuası*'nda kaleme aldıkları makaleler, İstanbul'da kurulan bu yeni kurumun Berlin, Paris, Budapeşte ve Petersburg gibi dönemin başlıca Türkoloji merkezleriyle hızlı bir şekilde yakın temas kurmasını sağlamıştır.

Enstitü'nün önemli uzun soluklu projelerinden birinin de halkbilimi ve halk edebiyatı alanında gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Fuad Bey'in öncülüğünde gerçekleştirilen araştırmaların bir ürünü olarak ortaya çıkan *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, halk anlatıları ve anonim edebiyat geleneğini bilimsel yöntemlerle tasnif eden ilk kapsamlı girişimlerden biri olmuştur.²⁰ Her ne kadar tek bir cildi yayınlanabilmişse de bu ansiklopedi, hem Türkoloji alanında folklor ve halk edebiyatı araştırmalarının kurumsallaşmasına öncülük etmiştir.

¹⁰Ahmed Caferoğlu, "Hakiki Köprülü", *Türkiyat Mecmuası*, 15 0 (1969): 9.

¹¹V.V. Bartold, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1927).

¹²Kilisli Rıfat, *Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı: Maniler* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928).

¹³H.A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928).

¹⁴F.W. Hasluck, *Bektaşilik Tetkikleri*, çev. Ragıp Hulusi (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928).

¹⁵Köprülüzade Mehmed Fuad, *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928).

¹⁶Köprülüzade Mehmed Fuad, *Erzurumlu Emrah* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1929).

¹⁷Köprülüzade Mehmed Fuad, *XVII'inci Asır Sazâirlerinden Gevheri: Hayatı, Eseri* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1929).

¹⁸Ahmed Caferoğlu, *Kitâb al-idrâk li-lisân al-Atrâk* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1931).

¹⁹Ahmed Caferoğlu, *Uygur Sözlüğü* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1934); Ahmet Caferoğlu, *Eski uygur sözlüğü: İkinci bölüm: K-S* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1937); Ahmet Caferoğlu, *Eski uygur sözlüğü: Üçüncü bölüm: S-Z* (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1938).

²⁰Köprülüzade Mehmed Fuad, *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi: Ortaçağ ve Yeniçağ Türklerinin Halk Kültürü Üzerine Coğrafya, Etnoğrafya, Etnoloji, Tarih ve Edebiyat Lugatı*, (İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1935).

3. Dönüm Noktaları: Kurumsal Yapılanma, Akademik Genişleme ve Mekânsal Değişim

Türkiyat Enstitüsü, kuruluşundan itibaren Türkiye’de yükseköğretim alanında yaşanan büyük yapısal dönüşümlerle eş güdümlü bir şekilde varlığını koruyarak bir kurumsal devamlılık göstermiştir. 1933’te gerçekleştirilen Üniversite Reformu’na dayanak olan Albert Malche’nin meşhur raporunda Enstitü ile ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır: *“Türkiyat Enstitüsünün bana bu zihniyete muvafık şekilde çalışıyor görüldüğünü beyan etmekle mükellefim. Talebeyi orijinal tetkiklere götürüyor. Birçok neşriyatta bulunuyor. Kendisini bundan dolayı tebrik lâzımdır.”*²¹ Nitekim Darülfünun kapatılarak İstanbul Üniversitesi’nin kurulması sürecinde pek çok birim tasfiye edilirken Türkiyat Enstitüsü varlığını sürdürmüştür. Dönem gazetelerinde Enstitünün faaliyetlerine yönelik takdir içeren metinlerin yayınlanması Enstitünün faaliyetlerinin kamuoyu tarafından da yakından izlendiğine işaret etmektedir.²²

Enstitü ilk büyük kurumsal değişimini 1960’lı yıllarda yaşamıştır. 1963’te artan bilimsel faaliyetler ve genişleyen kadro ihtiyacı doğrultusunda hazırlanan yönetmelik ile Enstitünün amaçları detaylandırılmış ve bu düzenlemede kurumun araştırma merkezi kimliği özellikle vurgulanmıştır. Yönetmelikte araştırma, yayın, dokümantasyon oluşturma ve akademik faaliyetleri destekleme vurgusu açık biçimde görülmektedir.²³ Türkiye yükseköğretiminde köklü bir dönüşüm yaratan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ise Enstitü açısından bir diğer önemli dönüm noktasıdır. Kanunla birlikte fakültelere bağlı çok sayıda araştırma enstitüsünün faaliyetleri durdurulurken Türkiyat Enstitüsü bir Araştırma ve Uygulama Merkezi’ne dönüştürülmüştür. 1980’lerin sonlarına gelindiğinde Türkoloji alanına yönelik ilginin artmaya başlaması ve Türk dünyası çalışmalarına verilen önemin yükselmesi, Enstitü’nün eski statüsünü kazanmasında etkili olmuştur.

16 Ocak 1991 tarihinde ise kurum, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü adıyla İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı bir araştırma enstitüsü olarak yeniden faaliyetlerine başlamıştır. Yeni düzenleme, Enstitü’nün ana çalışma alanlarını Türk dili ve edebiyatı, Türk tarihi ve Türk sanatı olmak üzere üç anabilim dalı şeklinde belirlemiştir.²⁴ Enstitünün kurumsal genişlemesi 2000’lerden sonra da devam etmiş; 2015 yılında değişen dünya koşullarında Asya, Avrupa ve Afrika’daki siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin akademik olarak incelenmesi için Avrasya Siyasî, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalının kurulmasıyla Enstitünün akademik yapısı dört anabilim dalına çıkarılmıştır. Böylece Enstitü, Türkoloji çalışmalarının yanı sıra çağdaş bölge araştırmalarına da yönelmiştir. Bu adım, Enstitü’nün uluslararası akademik ağlara katılımını güçlendirmiş ve değişen bilgi üretim biçimlerine uyum sağlama kapasitesini artırmıştır.

Enstitü’nün mekânsal tarihi de kurumsal sürekliliğinin önemli bir parçasıdır. Kurum ilk olarak İstanbul Üniversitesi merkez binasının girişinde, bugün “Profesörler Evi” olarak kullanılan binada faaliyet göstermiştir. 1948’de ise Edebiyat Fakültesi’nin yanında yer alan ve I. Mahmud devri (1730-1754) sadrazamlarından Seyyid Hasan Paşa (ö. 1748) tarafından yaptırılan külliyein medrese binasına taşınmıştır.²⁵ Uzun yıllar boyunca İslâm Ansiklopedisi Yayın Müdürlüğü ile aynı binayı paylaşan Enstitü, 1989’da Fatih-Horhor’daki binasına yerleşmiştir. Bu binanın Eylül 2019’da meydana gelen depremde hasar görmesi üzerine kısa bir süreliğine Kuyucu Murat Paşa Medresesi’nde faaliyet gösteren Enstitü 2020 yılında yeniden Seyyid Hasan Paşa Medresesi’ne dönmüştür. Günümüzde çalışmalarını bu binada sürdüren Enstitü, tarihî süreç boyunca

²¹Albert Malche, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor* (İstanbul: Devlet Basımevi, 1939), 51.

²²Örn. “Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı”, *Akşam*, 31 Mayıs 1931; “Yeni Neşriyat: Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası”, *Akşam*, 21 Ekim 1931.

²³“İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünden: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Yönetmeliği”, *Resmî Gazete*, 08 Ağustos 1963, sayı: 11475.

²⁴Mustafa Özkan, “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/8 (2006): 591.

²⁵Sevim İlgürel, “Türkiyat Enstitüsü”, *Türk Kültürü*, 14/158 (1975): 103.

geçirdiği mekânsal değişimlere rağmen köklü mirasını korumayı başarmıştır. Böylece akademik kimliğini Osmanlı-Türk mimari mirasıyla ilişkilendirerek geleneksel bir mekânda devam ettirme olanağı bulmuştur.

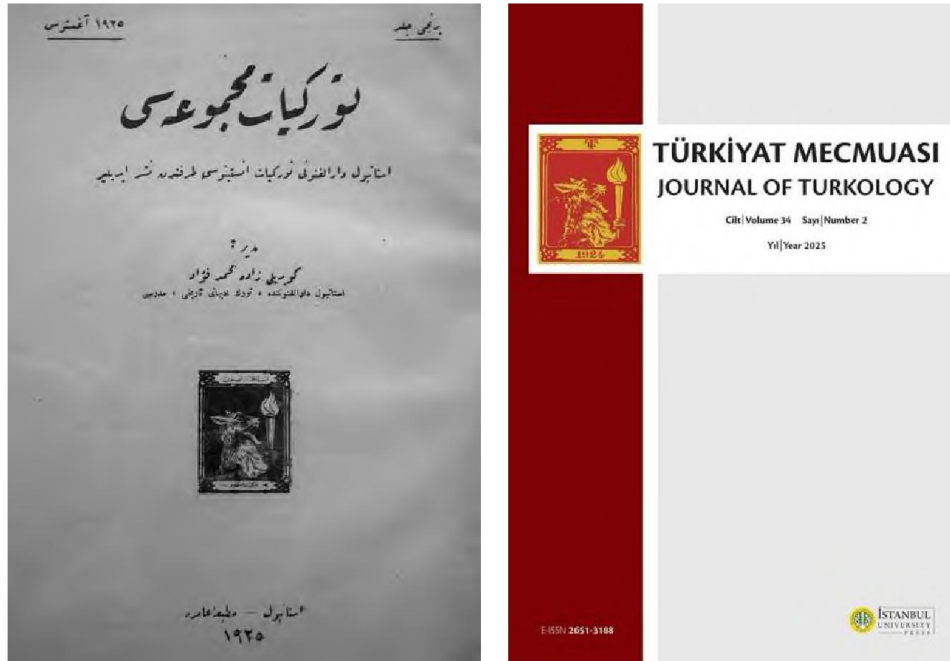
4. Türkiyat Mecmuası

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün akademik geleneğinin en güçlü ve kalıcı yansımalarından biri, 1925 yılında yayın hayatına başlayan *Türkiyat Mecmuası*'dır. Yüz yıla yaklaşan yayın hayatı boyunca Mecmua, Türkoloji sahasındaki kavramsal ve metodolojik yenilikleri görünür kılmış; Türkiye'deki akademik kuşakların yetişmesine katkı sağlarken dünya Türkolojisi için güvenilir bir referans kaynağı olmuştur.²⁶ Enstitünün kuruluş talimatnamesinin 6. maddesinde, kurumda yürütülen bilimsel araştırmaların sonuçlarını yayımlayacak bir dergi çıkarılacağı belirtilmiş; bu çerçevede mecmua, ilk sayılarından itibaren "*Türklerin lisân ve edebiyat, tarih, arkeoloji ve coğrafyasına aid tetkikler ve vesikalar mecmuası*" olarak tanımlanmıştır. Ağustos 1925'te yayımlanmaya başlayan derginin ilk iki sayısı Osmanlı Türkçesiyle basılmış, üçüncü sayıdan itibaren ise Latin harflerine geçilmiştir.

İlk döneminde mecmua; 'Tetkikler/Makaleler', 'Notlar ve Vesikalar', 'Tenkid ve Tahlil', 'Kitabiyat Tenkidleri', 'Türkiyat Haberleri' ve 'Müteferrik-i Haric' başlıkları altında zengin bir içerik sunmuş; bu bölümler arasında özellikle 'Kitabiyat Tenkidleri' ve 'Türkiyat Haberleri', dünyada Türkoloji sahasında meydana gelen güncel gelişmeleri tanıtması bakımından büyük önem taşımıştır. Zaman içinde ise dergide makale ve kitap değerlendirmeleri ön plana çıkmaya başlamıştır.

Figür 3

2 ve 3. *Türkiyat Mecmuasının İlk Sayısının ve Güncel Sayısının Kapağı*

Mecmuanın yayın hayatına başladığında her yıl en az kırk formadan oluşacak şekilde düzenli yayımlanması planlanmışsa da bu hedef her zaman gerçekleştirilememiş, bazı sayılar arasında uzun aralar verilmek

²⁶Türkiyat Mecmuası ile ilgili çok sayıda değerlendirme yapılmıştır. Krş. Sevim İlgürel, "Türkiyat Mecmuası Bibliyografyası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7-8 (1976-1977): 7-8.; Fatih Tıgılı, "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/8 (2006): 593-608.; Murat A. Karavelioğlu, "Editörden ... Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Türkiyat Mecmuası", *Türkiyat Mecmuası*, 21/1 (2011): iii-xxxv.; İsmail Güleç, "Türkiyat Mecmuası", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41:561-62.

zorunda kalmıştır. Nitekim 1925 ile 1997 yılları arasında Mecmuanın toplam yirmi cildi yayımlanabilmiştir. Bu yıllar içerisinde Fuat Köprülü (ö.1966), Şerefeddin Yaltkaya (ö.1947), Zeki Velidi Togan (ö.1970), Reşit Rahmeti Arat (ö.1964), Abdülkadir İnan (ö.1976), Akdes Nimet Kurat (ö.1971) gibi Türkiye Türkolojisine yön veren bilim insanlarının yazılarının yanı sıra Vasilij Viladimiroviç Barthold (ö.1930), Vilhelm Thomsen (ö.1927), Willy Bang (ö.1934), Gyula Németh (ö.1976), Gerhard Doerfer (ö.2003) ve Marcel Erdal gibi uluslararası saygınlığa sahip farklı nesillerden Türkologların makaleleri de Mecmua'da yer almıştır. Böylece dergi, erken dönemden itibaren yalnızca yerel bir akademik yayın olmaktan çıkmış; Türkoloji sahasında kavramsal çerçevenin ve yöntemsel yaklaşımların şekillenmesinde yön verici bir referans kaynağı hâline gelmiştir.²⁷

Mecmuanın bu dönemdeki ciltleri incelendiğinde, zaman içinde konu çeşitliliğinin belirgin biçimde genişlediği görülmektedir. 1925–1934 yılları arasında yayımlanan ilk dört cilt, ağırlıklı olarak filoloji, eski Türk dili ile Türkistan tarihi ve etnolojisine odaklanırken; ilerleyen sayılarda sanat tarihi, halkbilimi, Osmanlı kurumsal ve siyasi tarihi gibi alanlarda da çalışmalar yer almaya başlamıştır. 1950'li yıllardan itibaren ise Yeni Türk Edebiyatı alanı sistematik biçimde Mecmua'ya eklenmiştir. 1997'den sonra derginin yayın politikası yeniden düzenlenmiş; 21. ciltten itibaren yılda iki sayı hâlinde düzenli bir periyot kazanmıştır. Bu süreçte dergi uluslararası hakemli akademik yayın statüsü elde etmiş; günümüzde de yılda iki kez yayımlanarak 2025 itibarıyla 35. cildine ulaşmıştır. Türkoloji alanının en saygın süreli yayınlarından biri olma niteliğini sürdüren Mecmua günümüzde de çok disiplinli bir bakış açısıyla hazırlanan özgün araştırmaları yayımlamaya devam etmektedir.

5. İhtisas Kütüphanesi: Türkoloji Araştırmalarının Hafızası

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün kuruluşundan itibaren akademik geleneğini sürdürebilmesinde rol üstlenen temel unsurlardan bir tanesi de Enstitü bünyesinde yer alan ihtisas kütüphanesidir. Enstitünün bilimsel faaliyetlerini destekleyecek bir koleksiyonun oluşturulması fikri, Enstitünün kuruluş aşamasında gündeme gelmiş; bu vizyon, Enstitü kütüphanesini zamanla yalnızca Türkiye'de değil, dünyada da Türkoloji alanında başvuru olan önemli merkezlerden biri hâline getirmiştir.

Kütüphanenin çekirdeğini, Hakas asıllı ünlü Türkolog Nikolay Fyodoroviç Katanov'un (1862–1922) özel koleksiyonu oluşturmaktadır. Köprülü'nün girişimleri ve Zeki Velidi Togan'ın aracılığıyla, I. Dünya Savaşı yıllarında ve Katanov'un vefatının ardından olmak üzere iki aşamada Türkiye'ye getirilen koleksiyon, Evkaf Müdürlüğü'nce satın alınmış ve kütüphanedeki eksik sayıların zaman içerisinde tamamlanması yoluna gidilmiştir.²⁸ Katanov'un kütüphanesi, Türk dili, edebiyatı, tarihi, etnolojisi, folkloru, sanatı, müziği ve dinî hayatına dair eşsiz kaynaklar barındırmakta; 15. yüzyıla kadar inen nadir yazmalar ve zengin süreli yayın koleksiyonları içermektedir.²⁹

Enstitü kütüphanesi zaman içinde genişlemiş ve Türkoloji alanının önde gelen isimlerinin bağışlarıyla zenginleşmiştir. Bunlar arasında **Hüseyin Sadettin Arel'in** (ö.1955) Enstitüye bağışlanan koleksiyonu özel bir öneme sahiptir. Arel'in koleksiyonu, Türk musikisiyle ilgili çok sayıda nota, kitap, dergi ve belgenin yanı sıra sosyal ve beşeri bilimlerin farklı alanlarına dair nadir eserleri de barındırmaktadır. Bunun yanında Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu (ö.1975), Prof. Dr. Hamit Ongunsu (ö.1967), Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar (ö.1962), Mehmet Behçet Yazar (ö.1980), Prof. Dr. Muharrem Ergin (ö.1995), Prof. Dr. Osman Nedim Tuna (ö.2001) ve Prof. Dr. Oktay

²⁷Enstitünün diğer bir önemli süreli yayını 1931 ve 1939 yıllarında iki cilt olarak yayınlanan Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası'dır. Bk. Fethi Gedikli, "Fuad Köprülü ve Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası ve Türk Hukuk Tarihi Dergisi," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/1 (2003): 433-441.

²⁸Gülcan İnalçık, "Nikolay Fedoroviç Katanov'un Kütüphanesinin Türkiye'ye Getirilmesine Dair Bir İnceleme," *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Aralık 2020): 361-376.

²⁹Ayşe Zişan Furat, "Bir Kütüphanenin Doğuşu: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi", (Ortaçağ Ukraynasının Kitap Kültürü ve Tıpkıbasımların Önemi Uluslararası Semineri'nde sunulan bildiri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 01 Mart 2024.)

Aslanapa (ö.2013) gibi önde gelen isimlerin yaptıkları bağışlar kütüphaneyi benzersiz bir arşiv niteliğine kavuşturmuştur. Kütüphanenin zenginliğini artıran bir diğer unsur, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1922–1982 yılları arasında hazırlanmış mezuniyet tezleri, yüksek lisans ve doktora çalışmalarının muhafaza edilmesidir. Bu tezler, Türkiye'deki erken dönem Türkoloji araştırma geleneğinin akademik hafızasını temsil eden nadir bir koleksiyon oluşturmaktadır.³⁰

Figür 4

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü İhtisas Kütüphanesi

Arşiv niteliğindeki özel koleksiyonları, nadir yazmaları ve geniş süreli yayın ağıyla öne çıkan Enstitü kütüphanesinde, 2025 itibarıyla toplam eser sayısı 54.000'i aşmıştır. Bu özellikleriyle İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü İhtisas Kütüphanesi, yalnızca Türkiye'de değil, dünya genelinde Türk dili, edebiyatı, tarihi, sanatı, halkbilimi ve kültürü üzerine çalışan araştırmacılar için de vazgeçilmez bir başvuru merkezi konumundadır.

6. Türkoloji Kongresi

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün kuruluşundan itibaren temel amaçlarından bir tanesi Türkoloji alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışmalar yürütmek, alanda çalışan Türkologları bir araya getirmektir. Köprülü, henüz Enstitüyü yapılandırırken Türk dili, edebiyatı, tarihi ve kültürü üzerine çalışan yerli ve yabancı araştırmacıları bir araya getirecek bir Türkoloji Kongresi fikrini ortaya atmış, böylece hem yeni kurulan Cumhuriyet'in kültürel vizyonunu dünyaya tanıtmayı hem de Türkoloji sahasında bilimsel irtibatı sağlamayı amaçlamıştır.³¹ Ancak dönemin siyasî ve akademik şartları bu fikrin uzun süre hayata geçirilememesine neden olmuştur. Köprülü'nün öğrencileri ve Enstitü çevresi bu hedefi canlı tutsa da uluslararası bir kongre düzenleme zemini, ancak 1970'lerin siyasî ve akademik ortamında oluşabilmiştir.

³⁰Kazım Yetiş, "Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası I", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 23 (1977-1979): 265-327.; Kazım Yetiş, "Türkiyat (Araştırmaları) Enstitüsü Kütüphanesi'ndeki Tezlerin Bibliyografyası II", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 26, (1993): 317-350.

³¹Orhan Köprülü, "1924'de İlk Milletlerarası Türkoloji Kongresi Teşebbüsü", *Türk Kültürü*, 14/164 (1976): 491-498.

Cumhuriyet'in ellinci yılı vesilesiyle 1973'te gerçekleştirilen I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'nde dünyanın önde gelen Türkologları İstanbul'da bir araya gelerek Türk dili, edebiyatı, tarihi, sanatı ve halkbilimi üzerine çok disiplinli bir çerçevede bildiriler sunmuşlardır. Toplantı, Türkiye'nin bilim diplomasisi açısından da bir dönüm noktası olmuş; Türkoloji sahasında çalışan uluslararası bilim insanlarının Türkiye'nin akademik geleneği ile temasını sağlamıştır. Üç yılda bir yapılması kararlaştırılan Milletlerarası Türkoloji Kongreleri ve bunlarla paralel yürütülen Millî Türkoloji Kongreleri 1988'e kadar aksamadan sürdürülmüştür. 1973–1988 arasında altısı milletlerarası, sekizi millî olmak üzere toplam 14 kongre tertip edilmiş; bu kongrelerde Türk dili ve edebiyatı, tarih, sanat tarihi, halkbilimi, coğrafya ve arkeoloji gibi alanlarda yüzlerce tebliğ sunulmuştur. 1997 yılından itibaren kongreler yeniden düzenlenmeye başlamıştır. Enstitü, günümüzde uluslararası akademik ağlardaki etkinliğini artırarak Türkoloji kongrelerine ev sahipliği yapmayı sürdürmektedir. Bu kapsamda, 2024 yılında kuruluşunun 100. yılı münasebetiyle düzenlenen X. Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Türkoloji kongresi geleneğini sürdürerek dünyanın farklı ülkelerinden önde gelen Türkologları, dilbilimcileri, tarihçileri ile edebiyat ve kültür araştırmacılarını bir araya getirmiştir.

Türkoloji Kongrelerinin yanı sıra 1980'lerin sonlarından itibaren Enstitü çok sayıda ulusal ve uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. 1988'de Türkiye ile SSCB arasında imzalanan kültürel ve bilimsel değişim programı çerçevesinde başlatılan Türkoloji Kolokyumları; Bakü (1988), Elazığ (1989), Almatı (1990), Konya (1991) ve Bişkek'te (1992) düzenlenerek Türkoloji araştırmalarında yeni bir iş birliği ve bilgi paylaşımı zemini oluşturmuştur.³²

2012 yılından itibaren ise akademik takvim çerçevesinde önemli entelektüel ve bilim insanlarının katılımıyla haftalık/aylık Türkiyat Sohbetleri düzenlenmeye başlanmış ve bu gelenek günümüze kadar sürdürülmüştür.

7. Öncü İsimler ve Akademik Miras

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yalnızca bir araştırma merkezi olmanın ötesine geçerek Türkoloji alanının kurucu kadrolarına ve onların bıraktığı akademik mirasa ev sahipliği yapmıştır. Kuruluşundan itibaren Türkoloji alanında temel eserlerin üretildiği, yeni araştırma yöntemlerinin geliştirildiği ve yetiştirdiği bilim insanları ile hem Türkiye'de hem de uluslararası alanda söz sahibi bir kurum hâline gelmiştir. Kurumun bu birikiminin temelinde ise Enstitü'nün ilk müdürü ve kurucusu Ord. Prof. Mehmed Fuad Köprülü'nün vizyonu yer almaktadır.

Köprülü, yalnızca Türk edebiyatı tarihinin değil, aynı zamanda Türk tarihi, dini, etnolojisi, halkbilimi ve halk edebiyatı gibi farklı disiplinlerin gelişiminde öncü bir rol üstlenmiştir.³³ Çağdaş bilimsel yöntemleri Osmanlı ve Türk kültür tarihine uygulayan ilk araştırmacılardan biri olarak tanınmış; kaynak tenkidi, arşiv kullanımı ve filolojik inceleme gibi yöntemleri Türkolojiye kazandırmıştır. Uzun yıllar öğrencisi olan ve ilerleyen dönemlerde de Enstitü Müdürü olacak Ahmed Caferoğlu'nun ifadesiyle³⁴ Köprülü, *"Türkolojinin, geniş mânâsile bir çok dallarında kalem oynatmış, üniversitelerde onları geliştirmiş, gençlere aşılamış, sonra da kendine göre bir mektep kurmayı başarmıştır. Kendinde bulunduğu ilim enerjisi kaynakları teşvik ile, dar bir ihtisas sahasında kapanıp kalmamış, zayıf gördüğü Türklük sahasının imdadına yetişerek, Türkolojinin bütün kollarını kola çan etmeği şerefli bir meslek edinmiştir."* Bu yaklaşımı sayesinde Enstitü, yalnızca kendi

³²Osman Fikri Sertkaya, "Türkiyat (Araştırmaları) Enstitüsü", *Atatürk Ansiklopedisi* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 30 Kasım 2020), [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/427/T%C3%BCrkiyat_\(Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1\)_Enstit%C3%BCs%C3%BC](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/427/T%C3%BCrkiyat_(Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1)_Enstit%C3%BCs%C3%BC).

³³Fuad Köprülü'nün akademik hayatı ile ilgili bk. Halil Bertay, *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1983.); Orhan F. Köprülü, *Fuad Köprülü* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.); Abdülkerim Asılsoy, "Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri" (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008).

³⁴Caferoğlu, "Hakiki Köprülü", 1.

ihhtisas sahasında kalan bir kurum değil, Türkoloji'nin bütün kollarını besleyen çok disiplinli bir okul hâline gelmiştir. Köprülü'nün öğrencileri arasında yer alan Reşid Rahmeti Arat, Abdülkadir İnan, Kilisli Rifat, Ahmed Caferoğlu gibi isimler dünya çapında kabul gören eserler vermiştir.³⁵

Enstitü'nün bir ekol oluşturma kimliğini güçlendiren bir diğer unsur, burada yetişen ve görev yapan akademisyenlerin uluslararası Türkoloji çevrelerinde üstlendikleri etkin roldür. Reşid Rahmeti Arat'ın Türk yazmaları üzerine yaptığı filolojik çalışmaları; Abdülkadir İnan'ın halk inançları ve mitolojiye ilişkin araştırmaları; Ahmet Caferoğlu'nun Uygurca, Kıpçakça ve Oğuzca alanındaki sözlük ve metin neşirleri; Abdülbaki Gölpınarlı'nın tasavvuf ve Anadolu dini akımlarına yönelik çalışmaları; Osman Nedim Tuna'nın dil tarihi ve etimolojiye katkıları bu mirası somutlaştıran örneklerdir. Köprülü'nün yetiştirdiğı bu kuşak yalnızca Türkiye'de değil, Avrupa'dan Orta Asya'ya, Amerika'dan Japonya'ya kadar pek çok ülkede Türkoloji kürsülerinin kurulmasına ve alanın yaygınlaşmasına öncülük etmiş; Türkoloji araştırmalarının uluslararası akademiyle bütünleşmesinde belirleyici rol oynamıştır.

8. Günümüzde Enstitü

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk'ün direktifleriyle kurulan Türkiyat Enstitüsü, farklı dönemlerde geçirdiğı kurumsal dönüşümlerle bugün İstanbul Üniversitesi'nin araştırma geleneğinin en köklü kurumlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Sanat Tarihi ile Avrasya Siyasî, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları olmak üzere dört anabilim dalından oluşan çok disiplinli yapısı içinde, Enstitü öğretim üyeleri tarafından yürütölen lisansüstü eğitim programları bulunmaktadır.

Enstitü'nün eğitim-öğretim faaliyetleri günümüzde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü üzerinden yürütölmektedir. Bu çerçevede Türkiyat Araştırmaları ve Avrasya Araştırmaları alanlarında yüksek lisans ve doktora programları sürdürölmekte; öğrenciler tezlerini bu programlar çerçevesinde hazırlamaktadırlar. Türkiyat Araştırmaları programı, Türkoloji geleneğinin filoloji, edebiyat tarihi, halkbilimi ve kültürel miras eksenindeki güçlü birikimini güncel yöntemlerle birleştirerek yeni kuşak araştırmacılar yetiştirmektedir. Avrasya Araştırmaları programı ise bölge odaklı, siyaset bilimi ve kültür politikalarıyla bütünleşik bir yaklaşım benimsemekte; Balkanlar'dan Türkistan coğrafyasına uzanan geniş coğrafyada araştırma yapabilecek uzmanların yetişmesini hedeflemektedir. Bu iki program sayesinde Enstitü, yalnızca Türkiye'nin değil, tüm Avrasya coğrafyasının geleceğın Türkologlarını ve bölge uzmanlarını yetiştiren öncü bir merkez konumundadır.

³⁵Bk. Mustafa Özkan, "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü", *Türkiyat Mecmuası*, 20 (1997): 1-11.

Figür 5*Enstitünün Günümüzdeki Binası*

Günümüzde Enstitü, eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra süreli yayıncılık alanındaki güçlü varlığıyla da öne çıkmaktadır. Kurum bünyesinde üç uluslararası hakemli dergi yayımlanmaktadır: *Türkiyat Mecmuası*, *Art-Sanat* ve *Avrasya İncelemeleri Dergisi* (AVİD). Bu dergiler Türk dili, edebiyatı, tarihi, sanat tarihi, halkbilimi ve Avrasya çalışmaları gibi alanlarda disiplinler arası nitelikli makalelere yer vermekte; *Türkiyat Mecmuası* TR-Dizin ve Scopus; *Art-Sanat* TR-Dizin, ESCI, Scopus; *Avrasya İncelemeleri Dergisi* (AVİD) ise Gale Cengage, Ulrichsweb, EBSCO Central & Eastern European Academic Source, Index Islamicus vd. uluslararası alan indeksleri tarafından taranmaktadır. Bu süreli yayınlar, Enstitü'nün uluslararası bilim dünyasındaki görünürlüğünü pekiştirmekte ve genç araştırmacılar için önemli bir yayın platformu sunmaktadır.

Araştırma faaliyetleri, Enstitü'nün tarihsel misyonuna uygun biçimde hem temel metin yayını hem de çağdaş akademik projeler üzerinden sürdürülmektedir. Kütüphanesindeki zengin yazma ve basma koleksiyonları, tez arşivleri ve özel bağışlar araştırmacılara eşsiz bir kaynak sunmakta; Enstitü, bu arşivleri dijitalleştirme ve erişimi artırma yönünde de çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca Enstitü, Türkiye ve dünyadaki diğer Türkoloji merkezleriyle iş birlikleri kurmakta, ortak projeler ve yayınlar geliştirmektedir. Bugün gerek Avrupa ve Rusya'daki köklü Türkoloji merkezleri gerekse Asya'daki yeni araştırma kurumlarıyla geliştirilen ilişkiler, Enstitü'nün uluslararası görünürlüğünü korumasına ve genişletmesine olanak sağlamaktadır.

Toplumsal ve kültürel katkı boyutu Enstitü'nün çağdaş misyonunun önemli bir parçaları arasındadır. Enstitü; bilimsel toplantılar, uluslararası kongreler, sempozyumlar ve çalıştaylar düzenleyerek Türkoloji ve Avrasya araştırmalarında bilgi paylaşımını teşvik etmekte, kültürel mirasın tanıtımına katkı sunmaktadır. Ayrıca kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birlikleri geliştirerek Türk dünyasına ilişkin güncel meselelerin akademik bir çerçevede tartışılmasını sağlamaktadır.

Sonuç

İstanbul Üniversitesi'nin bilimsel geleneğinin en önemli halkalarından bir tanesi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Gazi Mustafa Kemal'in direktifleriyle kurulan Türkiyat Enstitüsüdür. Kurulduğu tarihten itibaren sadece bir akademik kurum olmanın ötesinde Türkiye Türkolojisinin inşa edildiği bir merkez olarak konumlanan Enstitü, İstanbul Üniversitesi'nin uluslararası ölçekte bilgi üretme ve kültürel mirasını koruyarak gelecek kuşaklara aktarma gayretinin somutlaşmış bir parçasıdır. Bir taraftan Cumhuriyet'in ilk yıllarında üstlendiği misyonunu sürdürmüş, bir diğer taraftan ise Türkiye üniversitelerinin araştırmacı kimliğini uluslararası platformlarda temsil etmiştir.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkoloji alanında yaşanan gelişim ve dönüşümleri takip edebilecek temel kurumlardan bir tanesidir. Filoloji, edebiyat, halkbilimi, sanat tarihi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kültürel çalışmalar gibi farklı disiplinleri aynı çatı altında buluşturabilen çok boyutlu bir yapıya sahip Enstitü, kurucu müdürü Ord. Prof. Fuad Köprülü'nün vizyonunu günümüzde de sürdürme gayretindedir. Erken Cumhuriyet döneminde yayımlanan öncü monografiler ve Türkiyat Mecmuası; ilerleyen yıllarda buna eklenecek diğer süreli yayınları ve 1973'ten günümüze düzenlenen Türkoloji Kongreleri ile Enstitü, sadece Türkiye'de değil uluslararası Türkoloji çevrelerinde de etkisini sürdürmektedir. Enstitü yetiştirdiği akademisyenler aracılığıyla Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanan geniş bir coğrafyada Türkoloji çalışmalarının öncüsü olmuş; uluslararası bilim dünyasında Türkiye'nin akademik itibarını güçlendirmiştir.

Enstitü, son yıllarda lisansüstü programlarıyla geleceğin Türkologlarını ve Avrasya uzmanlarını yetiştirme misyonunu sürdürürken uluslararası kongreler, sempozyumlar, çalıştaylar, eğitim programları ve çok disiplinli projeler aracılığıyla hem akademiye hem de kamuya yönelik katkısını güçlendirmektedir. Tüm bu faaliyetler, Türk kültürel mirasının bilimsel yöntemlerle sistematik bir şekilde araştırılması ve uluslararası bilim çevreleri ile paylaşılmasının yanı sıra Türkiye'nin tarihî, siyasi, kültürel ve entelektüel zenginliğinin güncel akademik tartışmaları beslenmesine de katkı sağlamaktadır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, hem İstanbul Üniversitesi'nin köklü misyonunun bir temsili hem de Türkoloji alanında uluslararası ölçekte yön verici bir merkez olmasını sağlayan dinamik yapısıyla geçmişten devraldığı bilimsel geleneği çağın ihtiyaçlarına uyarlayarak sürdürmekte ve dolayısıyla da Türkoloji alanının sürekliliğinin sağlanması ve gelişmesinde aktif rol üstlenmektedir.

Yazar Bilgileri Author Details

Ayşe Zişan Furat (Prof. Dr.)

¹ İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Avrasya Siyasi, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

0000-0003-2263-9780

✉ zisanfurat@istanbul.edu.tr

Kaynakça | References

"İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünden: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü Yönetmeliği". *Resmî Gazete*. 08 Ağustos 1963, sayı: 11475.

Akşam. "Türkiyat Enstitüsü Neşriyatı". 31 Mayıs 1931.

Akşam. "Yeni Neşriyat: Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası". 21 Ekim 1931.

Asılsoy, Abdülkerim. "Türk Modernleşmesi Öncülerinden Fuat Köprülü: Hayatı, Eserleri ve Fikirleri". Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2008.

Bartold, V. *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1927.

- Berktaş, Halil. *Cumhuriyet İdeolojisi ve Fuat Köprülü*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1983.
- Caferoğlu, Ahmet. *Kitâb al-idrâk li-lisân al-Atrâk*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1931.
- Caferoğlu, Ahmet. "Hakiki Köprülü". *Türkiyat Mecmuası*, 15 (1969): 1-10.
- Caferoğlu, Ahmet. *Uygur Sözlüğü*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1934.
- Caferoğlu, Ahmet. *Eski uygur sözlüğü: İkinci bölüm: K-S*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1937.
- Caferoğlu, Ahmet. *Eski uygur sözlüğü: Üçüncü bölüm: S-Z*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1938.
- Furat, Ayşe Zişan. "Bir Kütüphanenin Doğuşu: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi". Ortaçağ Ukraynasının Kitap Kültürü ve Tıpkıbasımların Önemi Uluslararası Seminerinde sunulan bildiri, İstanbul Üniversitesi edebiyat Fakültesi, 01 Mart 2024.
- Gedikli, Fethi. "Fuad Köprülü ve Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası ve Türk Hukuk Tarihi Dergisi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1/1 (Mayıs 2003): 1.
- Gibbons, H. A. *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, çeviren Ragıp Hulusi. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928.
- Güleç, İsmail. "Türkiyat Mecmuası". *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde, 41: 561-62. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Hasluck, F. V. *Bektaşilik Tetkikleri*. Çeviren Ragıp Hulusi. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928.
- İlgürel, Sevim. "Türkiyat Enstitüsü". *Türk Kültürü*, 14/158 (1975): 158.
- İlgürel, Sevim. "Türkiyat Mecmuası Bibliyografyası". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7-8 (1977 1976): 7-8.
- İnalçık, Gülcan. "Nikolay Fedoroviç Katanov'un Kütüphanesinin Türkiye'ye Getirilmesine Dair Bir İnceleme". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 7/2 (Aralık 2020): 361-76.
- İstanbul Darülfünunu. *İstanbul Dârülfünunu Talebe Rehberi: 1926-1927 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa, 1926.
- Karavelioğlu, Murat A. "Editörden ... Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Türkiyat Mecmuası". *Türkiyat Mecmuası*, 21/1 (2011): iii-xxv.
- Kilisli Rifat Bilge. *Anadolu Türklerinin Halk Edebiyatı: Maniler*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928.
- Köprülü, Orhan. "1924'de İlk Milletlerarası Türkoloji Kongresi Teşebbüsü". *Türk Kültürü*, 14/164 (1976): 491-498.
- Köprülü, Orhan F. *Fuad Köprülü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Köprülüâde Mehmed Fuad. *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi: Ortaçağ ve Yeniçağ Türklerinin Halk Kültürü Üzerine Coğrafya, Etnoğrafya, Etnoloji, Tarih ve Edebiyat Lugatı*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1935.
- Köymen, Altay. "Prof. Mehmet Fuad Köprülü -2-". *Millî Kültür*, 2/12 (1981): 13-16.
- Malche, Albert. *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*. İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.
- Mehmet Fuad Köprülüâde. *Erzurumlu Emrah*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1929.
- Mehmet Fuad Köprülüâde. *Millî Edebiyat Cereyanının İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türkî-i Basit*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1928.
- Mehmet Fuad Köprülüâde. *XVII'inci Asır Sazşairlerinden Gevheri: Hayatı, Eseri*. İstanbul: Türkiyat Enstitüsü, 1929.
- Oral, Mustafa. *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Romantik Tarihçilik: 1908-1928*. genişletilmiş 2. baskı. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2014.
- Oral, Mustafa. "Türkiyat Encümeni". İçinde *Türk Dünyası Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 30 Aralık 2024. https://turkdunyasi.ansiklopedisi.gov.tr/detay/1666/T%C3%BCrkiyat_Enc%C3%BCmeni.
- Özkan, Mustafa. "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4, 8 (2006): 585-92.
- Özkan, Mustafa. "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü". *Türkiyat Mecmuası*, 20 (1997): 1-11.
- Sertkaya, Osman Fikri. "Atatürk ve Türk Dili". *Türk Dili Dergisi*, 599 (2001): 549-563.
- Sertkaya, Osman Fikri. "Türkiyat (Araştırmaları) Enstitüsü". *Atatürk Ansiklopedisi* içinde. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 30 Kasım 2020. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/427/T%C3%BCrkiyat_\(Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1\)_Enstit%C3%BCs%C3%BC](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/427/T%C3%BCrkiyat_(Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1)_Enstit%C3%BCs%C3%BC).
- Tiğli, Fatih. "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/8 (2006): 593-608.
- Yetiş, Kazım. "Türkiyat (Araştırmaları) Enstitüsü Kütüphanesi'ndeki Tezlerin Bibliyografyası II". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXVI (1993): 317-350.
- Yetiş, Kazım. "Türkiyat Enstitüsü Kütüphânesindeki Tezlerin Bibliyografyası I". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIII (1979 1977): 265-327.